Tweehonderd jaar koninkrijk

Ruud Spruit, *Kokarde. Patriotten en Oranjeklanten op weg naar 1813-1815*. Houten/Antwerpen: Winkler Prins, 2012. 352 p. ISBN 978-90-0031-514-7. Prijs: € 29,99.

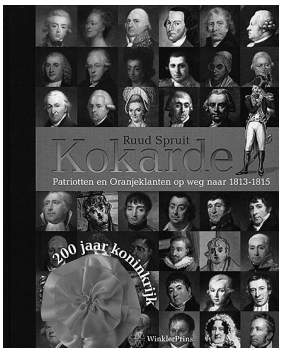

Dit najaar is het tweehonderd jaar geleden dat Nederland een koninkrijk werd. Op 30 november 1813 arriveerde prins Willem Frederik in Scheveningen, op de plaats waar hij achttien jaar eerder met zijn familie op de boot naar Engeland was gestapt. Zijn vader, stadhouder Willem V, was in 1806 in Brunswijk overleden. Nu keerde zijn zoon op uitnodiging van het Driemanschap terug. In de tussentijd was er veel gebeurd. Nederland was geconfronteerd met diverse politieke omwentelingen. In 1795 verloor de stadhouder zijn macht, doordat de Fransen over de bevroren rivieren Nederland binnenvielen. De Bataafse Republiek deed zijn intrede. Vanaf 1806 zwaaide Lodewijk Napoleon als eerste koning de scepter over het land, nadat eerst Rutger Jan Schimmelpenninck korte tijd als raadpensionaris had geregeerd. In 1810 volgde de Franse annexatie. Napoleon was niet geliefd – zie daarover het onlangs verschenen boek van Lotte Jensen: *Verzet tegen Napoleon* (2013). De vreugde was dan ook groot toen Oranje terugkeerde. Nu brak een tijd van verzoening aan. Patriotten en prinsgezinden begroeven de strijdbijl, om de nieuwe natie vorm te geven. Op 21 september 1814 werd Willem I ingehuldigd als vorst van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

Om de terugkeer van Oranje te herdenken vinden dit jaar tal van activiteiten plaats. Er is een website, www.200jaarkoninkrijk.nl, waarop de plannen gepresenteerd worden. Het ligt in de lijn der verwachting dat er diverse studies en publicaties zullen verschijnen. Die aandacht is wenselijk, want lang is er relatief weinig aandacht aan de Franse tijd besteed. De laatste jaren komt daar verandering in, dankzij proefschriften, biografieën en studies, zoals *Het Bataafse experiment* (2013), onder redactie van Frans Grijzenhout, Niek van Sas en Wyger Velema. Het officiële gedenkboek – een initiatief van het Nationaal Comité 200 jaar Koninkrijk der Nederlanden – wordt samengesteld door Ido de Haan, Paul den Hoed en Henk te Velde en zal in november uitkomen: *Een nieuwe staat. Het begin van het Koninkrijk der Nederlanden*.

Vorig jaar, in 2012, is er al een boek verschenen dat op de herdenking van 2013 vooruitloopt: *Kokarde. Patriotten en Oranjeklanten op weg naar 1813-1815*. Het fraai uitgegeven gebonden boek, dat zich qua toon en opzet richt op een breder publiek, is geschreven door publicist en televisiemaker Ruud Spruit, oud-directeur van het Westfries Museum te Hoorn. De structuur is helder: Spruit stelt vijftig kopstukken centraal, mannen én vrouwen, die een rol hebben gespeeld op weg naar het jaar 1813, op politiek, religieus, economisch, wetenschappelijk of cultureel gebied. Op basis van secundaire literatuur vertelt Spruit over het leven en werk van deze mensen, met een fijne neus voor sprekende anekdoten en mooie verhalen. Elk hoofdstuk is op dezelfde wijze opgezet. Tussendoor zijn kadertjes opgenomen met contextuele informatie, die voor een goed begrip van het tijdvak van belang is. Zo lezen

we onder meer over kindersterfte in de negentiende eeuw, over runderpest, over experimenten met verlostangen en andere medische voorwerpen, en over vele andere zaken.

Door deze waaier van onderwerpen krijgt de lezer, zij het wat versnipperd, een beeld van de periode voorgeschoteld. Door de keuze voor vijftig personen is enige herhaling onvermijdelijk. Omdat ieder hoofdstuk slechts een aantal pagina's bevat, kunnen we het de auteur evenmin kwalijk nemen dat bepaalde levensverhalen soms lacunes bevatten. Aardig is de paragraaf 'Zien en doen' aan het eind van elk hoofdstuk. Daar kan de lezer ontdekken wat er bewaard is: gebouwen, gedenkstenen, standbeelden, musea, enz. De uitgave bevat bovendien honderden gevarieerde illustraties, dikwijls paginagroot afgedrukt, en is in *full colour* uitgegeven. Door de opzet, in combinatie met de vormgeving, heeft Spruit een schitterend *coffee table book* geschreven dat uitnodigt tot bladeren, lezen, kijken, snuffelen.

Kokarde bevat voor ieder wat wils. Men kan er lezen over *royals*, zoals Wilhelmina van Pruisen (van Goejanverwellesluis), Lodewijk Napoleon en Willem I. Ook is er genoeg te vinden over politieke kopstukken, zoals Joan Derk van der Capellen tot den Pol, Pieter Vreede, Rutger Jan Schimmelpenninck, Gijsbert Karel van Hogendorp en Johan Valckenaer. Kunstenaars komen eveneens aan bod, zoals de Duits-Nederlandse componist Christian Friedrich Ruppe. Relatief veel aandacht gaat uit naar de literatuur. Zo zijn er bijdragen over Hiëronymus van Alphen, Rhijnvis Feith, Juliana Cornelia de Lannoy, Betje Wolff, Willem Bilderdijk, Gerrit Paape, Jan Fredrik Helmers en Petronella Moens. Dat lijkt gerechtvaardigd, aangezien de letterkunde in de negentiende eeuw een functie midden in de maatschappij vervulde.

Het boek biedt ook verrassingen in de vorm van wellicht minder bekende, maar daarom niet minder interessante figuren. Het is boeiend om te lezen over de jonggestorven zoon van Willem V, 'Fritz', die tegen Napoleon vocht en in 1799 in Padua overleed. En wat te denken van Charles Howard Hodges, schilder van Engelse origine, door wie iedereen die iets te betekenen had geportretteerd wilde worden, tot koning Lodewijk Napoleon aan toe? Of een acteur als Marten Corver die avond aan avond de sterren van de hemel speelde in de schouwburgen? De lezer krijgt ook groot respect voor de Leidse arts, botanicus en hoogleraar Sebald Justinus Brugmans en zijn strijd tegen hospitaalversterving (koudvuur), en voor de noeste natuurhistorische arbeid van de lector en literator Johannes le Francq van Berkhey.

Wie wat langer in het boek bladert, gaat zich vanzelf afvragen waarom bepaalde personen ontbreken. Waarom is er geen bijdrage gewijd aan Matthijs Siegenbeek, de eerste hoogleraar in de vaderlandse taal en letterkunde? Om welke reden ontbreekt Johannes Henricus van der Palm, Agent van Nationale Opvoeding en Leids academieprediker, befaamd vanwege zijn *Geschied- en redekunstig gedenkschrift van Nederlands herstelling in den jare 1813*? Hoezo is er geen stuk over Hendrik Tollens, de eerste dichter des vaderlands? Spruits overwegingen worden nergens geëxpliciteerd; een verantwoording ontbreekt. Behalve dat iedere besproken figuur zijn eigen verdiensten had, wordt het niet duidelijk wat hen bindt. Gaat het om figuren die progressief waren? Dat zou een criterium kunnen zijn, want conservatieve geesten ontbreken. Dat is jammer, want die keuze doet geen recht aan de historische realiteit. Het zou aardig zijn geweest als Spruit ook een minder voor de hand liggende figuur als de Leidse predikant Nicolaas Schotsman (1754-1822), verdediger van de Synode van Dordrecht, een plek had gegeven in *Kokarde*. De buskruitramp van 1807 werd door hem als een rechtvaardige straf van God uitgelegd. Verdient zo'n

zwartekousendominee geen plek in het boek? Willem Bilderdijk komt wel aan bod als dichter, maar over zijn conservatieve standpunten lezen we geen woord. En waar zijn de Vlamingen gebleven? Die blijven in dit boek volstrekt onbelicht.

Zoals gezegd lijkt de auteur zich met dit boek op een breder publiek te richten. De toon is als gevolg hiervan soms wel wat erg populair, bijvoorbeeld als hij schrijft: 'Beetje saaie man, die Rhijnvis Feith'. Ook de verantwoording van citaten en bronnen laat te wensen over; een notenapparaat ontbreekt. En waar verwijst Spruit nu precies naar met de titel, *Kokarde*? Op het omslag staat een oranjekleurige kokarde afgebeeld, bedoeld voor op een hoed, en achterop één in rood-wit-blauw. Maar nergens lezen we dat de kleur van de kokarde der patriotten zwart was, zoals Rhijnvis Feith in *De patriotten* (1785) uitlegde: 'Zyn kruin, gedekt door eenen Vrycorpsïsten hoed,/ Met eenen zwarten strik, beteekend heldenmoed'. Maar zulke schoolmeesterachtige opmerkingen doen geen recht aan de rijkdom van dit prachtige boek, waaraan zowel academische lezers als algemeen belangstellenden genoegen kunnen beleven.

Rick Honings
Universiteit Leiden

Dautzenberg in het licht van zijn Limburgse en Rijnlandse roots

Mark van Dijk & Hennie Jetzes, *Heimwee naar Heerlen. Leven, werk en geboortedorp van J.M. Dautzenberg (1808-1869)*. Heerlen: LVD-U, 2013. 84 p. ISBN 978-90-79226-08-5. Prijs: € 12,50.

Deze gelegenheidspublicatie over Johan Michiel Dautzenberg (Heerlen, 1808 – Elsene, 1869) kwam tot stand naar aanleiding van de onthulling op 30 maart 2013 van een plaquette – in feite een in ere herstelde gedenkplaat uit 1908 – ter herinnering aan de schrijver in zijn geboortedorp Heerlen, overigens in de straat die zijn naam draagt. Dit bepaalt het karakter van dit met veel sympathie geschreven boek: van bescheiden omvang, veeleer vulgariserend, vlot geschreven, toegankelijk en positief van toon. Het vormt een invitatie tot een vernieuwde kennismaking met het leven en het werk van de auteur. Vandaar ook de combinatie van biografische schets met beperkte bloemlezing. Het boek heeft geen wetenschappelijke pretenties, tenzij we ons vergissen; het bevat geen literatuurlijst en geen notenapparaat. De levenslange, vaak nostalgische verbondenheid van de schrijver, publicist, taalflamingant, germanofiel en pedagoog Dautzenberg met Heerlen en het culturele erfgoed van zijn geboortestreek in Nederlands Limburg staat centraal.

In het biografische overzicht legt Mark van Dijk enkele deels al bekende accenten. Dautzenberg is een typisch grensgeval. Hoewel zijn activiteiten en geschriften verbonden zijn met de Zuid-Nederlandse literatuur en de Vlaamse Beweging, is hij door zijn afkomst, opleiding en culturele achtergrond vooral te lokaliseren in het grensgebied